

The background features a vibrant pink field with large, stylized green shapes. On the left, a green diagonal band descends from the top. To its right, a large green shape with a red interior, resembling a stylized letter 'C' or 'O', is positioned. The text 'MNEMOSYNON FIRMITATIS' is centered at the bottom in a serif font, with a stylized logo replacing the letter 'A' in 'FIRMITATIS'.

MNEMOSYNON
FIRMITATIS

АРХЕОЛОШКИ ИНСТИТУТ
Посебна издања број 64

Издавач

АРХЕОЛОШКИ ИНСТИТУТ
Кнез Михаилова 35, Београд

За издавача

Миомир Кораћ, директор Археолошког института

Уредници

Весна Бикић
Јосип Шарић

Редакциони одбор

Драгана Антоновић, Александар Булатовић, Милоје Васић, Растко Васић,
Снежана Голубовић, Вујадин Иванишевић, Миомир Кораћ, Ивана Поповић, Славиша Перић

Секретар редакције

Јелена Анђелковић Грашар

Лектура и коректура

Мирјана Радовановић

Фотографије

Документација Археолошког института,
Небојша Борић и фото-архиве сарадника

Дизајн и прелом

Данијела Парацки и D_SIGN, Београд

Штампа

DIGITAL ART, Београд

Тираж

300 примерака

MNEMOSYNON
FIRMIT ATIS

СЕДАМДЕСЕТ ГОДИНА АРХЕОЛОШКОГ ИНСТИТУТА
(1947–2017)

Садржај Садржај Садржај

<i>Миомир Кораћ</i> , ПРЕДГОВОР	6
АРХЕОЛОШКИ ИНСТИТУТ И АРХЕОЛОГИЈА У СРБИЈИ	8
Наша археологија – данас.	
Поводом десетогодишњице рада Археолошког института САН (<i>Ђурђе Бошковић</i>)	15
Двадесет година живота и рада Археолошког института (<i>Ђурђе Бошковић</i>)	24
Педесет година Археолошког института (<i>Милоје Васић</i>)	35
АРХЕОЛОГИЈА ПОД ЈЕДНИМ КРОВОМ – ОСНИВАЊЕ АРХЕОЛОШКОГ ИНСТИТУТА	44
Археолошки институт и Српско археолошко друштво	53
НАУЧНА САРАДЊА АРХЕОЛОШКОГ ИНСТИТУТА	56
НАУКА У СЛУЖБИ ЗАШТИТЕ	66
Археолошка истраживања у Ђердапу	67
Археолошка слика Ђердапа	71
Праисторијска налазишта у Ђердапу	73
Античка и средњовековна налазишта у Ђердапу	79
Археолошко наслеђе и визија развоја Подунавља	89
Заштитна археолошка истраживања на коридорима 10 и 11	91
НАУЧНИ ПРОЈЕКТИ И ИСТРАЖИВАЧКЕ ТЕМЕ	94
Култура Лепенског Вира	97
Рад Археолошког института на проучавању металних доба на тлу Србије	101
Археологија Србије – културни идентитет, интеграциони фактори, технолошки процеси и улога централног Балкана у развоју европске праисторије	104
Археолошки институт и истраживања палеолита и мезолита	107
Од сталне археолошке радионице до Центра за проучавање неолита Балкана	109
Гомолава – истраживања енеолита у Срему	116
Бубањ и Хум код Ниша – епонимна налазишта енеолита на централном Балкану	118
Хисар – вишеслојно налазиште у Лесковцу	123
Кале у Кршевици: процеси „урбанизације” и „хеленизације” у гвозденом добу централног Балкана	124
Романизација, урбанизација и трансформација урбаних центара цивилног, војног и резиденцијалног карактера у римским провинцијама на тлу Србије	129
Sirmium – Сремска Митровица	132
Римски и рановизантијски град Улпијана (Iustiniana Secunda)	138
Римско утврђење и град Timacum Minus у Равни код Књажевца	140
Истраживања античког Ниша	145
Антички Naissus – Нишка тврђава и некропола у Јагодин мали	146
Касноантичка Медијана (<i>Mediana</i>)	152

ПРЕДГОВОР

VISCERA TERRAE, OPERTA TACENT, APERTA VARIAS FABULAS NARRANT.

Прекривена, утроба земље ћути, а кад се отвори, различите приче прича.

О бележавањем седамдесете годишњице Археолошког института ова генерација археолога одужује један велики и достојан дуг према онима који су је у стручном и духовном смислу створили. Најстарија генерација археолога, којима и сам припадам, учила је археологију од наших изузетних професора као што су Милутин Гарашанин, Драгослав Срејовић, Александрина Цермановић-Кузмановић, Александар Јовановић. Имали смо изванредну прилику да од њих не само сазнајемо фундаменталне основе о археолошком занату већ и да у непосредном контакту с њима упијамо и неке од основних начела и погледа на живот.

Као институтске бебе упијали смо занат и знање од Боривоја Јовановића, Николе Тасића, Владе Кондића, Љубице Зотовић, Душице Минић, Славенке Ерцеговић Павловић, Растка Васића, Надежде Мандић.

Све те генерације и на Факултету и у Институту од којих смо учили биле су ученици изузетног професора Милоја Васића, првог правог школованог археолога код нас, који је још почетком деветнаестог века донео у Србију први теодолит и употребио га у археолошким истраживањима. Академик М. Васић, један од утемељивача археологије и, нигде озваничене али по резултатима светски познате, чувене „београдске археолошке школе”, био је ученик изузетног професора Михаила Валтровића, архитекте по образовању, а археолога по вокацији и интересовањима. Професор Михаило Валтровић био је оснивач и први председник Српског археолошког друштва, основаног 1883. године. Годину дана пре тога (1882) организовао је и спровео прва научна археолошка истраживања у Србији – на Виминацијуму, ослањајући се на све оно што је урадио Јанко Шафарик, који је још 1846. године сачинио Министарству један изузетно значајан документ са првим плановима за археолошка истраживања. Две године касније (1884) изаћи ће први број научног и стручног археолошког часописа под називом *Сџаринар*, који и данас, у четвртој серији излагања, представља најзначајнији археолошки часопис у нашој земљи. Управо Археолошки институт баштини традицију Српског археолошког друштва и наставља објављивање тог угледног и престижног часописа.

Оснивању Српског археолошког друштва претходила је клима у друштву коју одсликава позив Захарија Орфелина у *Славеносербском маџазину* да треба „вредно и на ползу народа Србије радити на очувању свести о њеним старинама”. Професор Михаило Валтровић проистекао је на неки начин из духовне климе коју су обликовали и Јован Стерија Поповић, и Јанко Шафарик, и Јернеј

Копитар и Лукијан Мушицки, а који су на извештан начин духовни настављачи Доситеја Обрадовића, храњеног и напаланог од ученог и образованог Захарија Орфелина, који је у духовном смислу досезао и до Руђера Бошковића.

На сваки начин и у најширем смислу, сви ови поменути умни људи наши су учитељи, који су у нас уткани и који су нам својим постојањем и деловањем омогућили да се данас бавимо једном таквом науком као што је археологија.

Када прелистамо ову нашу књигу која слави и глорификује седамдесет година постојања Археолошког института, видећемо да нам она уједно говори о далеко дужем периоду кроз који је наша археолошка наука прошла у свом развоју и напредовању. Из ње ће нам проговарати, на посредан или непосредан начин, и њени утемељивачи и одзивајуће речи Михаила Валтровића којима нас упућује да треба *„...одржавати, прикуљати, изучавати и на свети издавати културне, историјске и уметничке старине из свију периода преисторијској и историјској живој на српској земљи”*, а затим, једним изненађујуће модерним приступом, и подучава да *„старинар”* – израз који се користио за археолога у његово доба – *„...треба у својим истраживањима да истражи помоћ од природњака...”*

Какву нам је причу испричала археологија ових простора на којима је Археолошки институт истраживао већину најзначајнијих археолошких локалитета из праисторијског, античког и средњовековног периода! На избледелим страницама Птоломејевих карата, Табуле Појтингеријане и Нотиције Дигнитатум израстале су скице грофа Марсиљја, који ће привући и Феликса Каница, и Домашевског, и Артура Џона Еванса, и сер Чарлса Хајда да посете ове крајеве и да се на лицу места увере у изузетно археолошко богатство наше земље и да о њему пренесу свету славу и културну баштину наших простора.

Др Миомир КОРАЋ,
директор Археолошкој институцији

структура на више места изван бедема Ромулијане. Међу њима је најупечатљивији простор на коси северно од фортификације који се истиче различитим грађевинама на површини од преко 6 ha. Подједнако нове податке пружила су и ископавања базирана на подацима добијеним геофизичким снимањима на простору некрополе јужно од Ромулијане и комплекса базилика на западу.

Паралелно са ископавањима, у периоду од 2001. до 2010. године обављена су и систематска рекогносцирања околине Ромулијане у сарадњи Центра *Toroi* Немачког археолошког института и Центра за археолошка истраживања Филозофског факултета у Београду, и том приликом је утврђено постојање преко 90 локалитета из различитих епоха у ареалу од око 15 квадратних километара.

У склопу пројекта истраживања праисторијских култура у околини Гамзиграда истражено је више локалитета, међу којима се, поред Магуре, по значају истиче локалитет Бањска стена изнад Гамзиградске бање. Као резултат дугогодишњих истраживања некропола и насеобинског хоризонта бронзанодопског периода издвојена је Гамзиградска културна група.

Стефан ПОП-ЛАЗИЋ

БИБЛИОГРАФИЈА: D. Srejić, Gamzigrad, Kasnoantički carski dvorac, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd 1983; D. Srejić, Č. Vasić, Emperor's Galerius's buildings in Romuliana (Gamzigrad, eastern Serbia), *Antiquité Tardive* 2, 1994, 123–141; D. Srejić, The representations of Tetrarchs in Romuliana, *Antiquité Tardive* 2, 1994, 143–152; M. Živić, Felix Romuliana. 50 godina odgonetanja, Zaječar 2003; M. Vasić, Felix Romuliana – 50 Years of Archaeological Excavations, Belgrade 2006; U. Brandl, M. Vasić, Roms Erbe auf dem Balkan: Spätantike Kaiservillen und Stadtanlagen in Serbien, Mainz am Rhein: Von Zabern, 2007; S. Petković, Late Roman Necropolis of Romuliana, Area South to the Fortified Palace (Research 2005–2006), *Starinar* LVIII (2007), 251–275; I. Popović (ed.), Felix Romuliana – Gamzigrad, Institute of archaeology, Belgrade 2011; S. Petković, Roman Settlement on Gamzigrad Prior to the Imperial Palace *Felix Romuliana*, *Starinar* LXI/2011, 171–190; S. Petković, Late Roman *Romuliana* and Mediaeval Gamzigrad from the end of 4th to 11th centuries AD, in: Keszthely – Fenékpusztja im Kontext spätantiker Kontinuitätsforschung zwischen Noricum und Moesia, Hrsg. O. Heinrich-Tamaska, Castellum Pannonicum Pelsonense, Vol. 2, A Magyar Tudományos Akadémia Régészeti Intézete, Geistwissenschaftliches Zentrum Geschichte und Kultur Ostmitteleuropas e. V., Balatoni Múzeum, Budapest–Leipzig–Keszthely–Rahden/Westf. 2011, 267–283.

ВРЕЛО – ШАРКАМЕН КОД НЕГОТИНА, ТЕТРАРХИЈСКА РЕЗИДЕНЦИЈА МАКСИМИНА ДАЈЕ

Римско налазиште Врело налази се на левој обали Врелске реке, 4 km западно од села Шаркамен, удаљеног око 20 km северозападно од Неготина у источној Србији, на обронцима Дели Јована. Локалитет је смештен на падини која се стрмо спушта ка долини Врелске реке, а окружен је узвишењима, на десној обали реке брдима Рт и Кориџан, а на левој обали брдима Церје и Хајдучка Главница. Читава долина Врелске реке, као и простор самог налазишта данас су обрасли густом храстовом шумом, са спорадичним чистинама на којима се налазе ливаде и мале њиве.

Налазиште је први забележио Феликс Каниц 1889. године – као римско утврђење са осам кружних кула, квадратне основе, димензија 100 x 100 m, које је, по његовом мишљењу, бранило римски пут између данашњег Прахова (*Aquae*) и утврђења на Великом Градцу код Доњег Милановца (*Taliata*).

Архитекта Ђурђе Бошковић је 1947. године, током рекогносцирања средњовековних споменика источне Србије, обишао Врело и скицирао видљиве објекте: римско утврђење са 10 кружних кула, неправилне четвороугаоне основе, димензија 81 x 91 m, мост и „храм” на левој обали и „терме” на десној обали Врелске реке.

Прва археолошка истраживања на Шаркамену предузели су кустоси Музеја Крајине у Неготину, Милица и Ђорђе Јанковић 1975. године западно од утврђења, на простору грађевине са куполом, када су нађени делови царске порфирне скулптуре.

САНУ, Археолошки институт у Београду и Музеј Крајине у Неготину обављали су у периоду 1994–2003. систематска археолошка истраживања овог налазишта. Под управом Драгослава Срејовића, археолошким истраживањима руководио је Миодраг Томовић из Археолошког института, а чланови стручног тима били су и Ђоко Јовановић и Гордан Јањић, кустоси Музеја Крајине, Чедомир Васић, архитекта Завода за заштиту споменика културе у Нишу и Борисав Марковић, инжењер геодезије, Катастарска управа Неготин.

Откривено је више објеката на левој и десној обали Врелске реке:

А – утврђење царске резиденције, В – царски маузолеј, С – консекративни тумул, D – платформа од камених плоча уз западну страну маузолеја, Е – касноантички објекат уз јужну кулу западне капије утврђења, F – металуршка радионица западно од меморијалног комплекса, G – објекат квадратне основе западно од тумула (зидана гробница?), H – економски објекат на десној обали Врелске реке, I – велика грађевина (базилика?) на левој обали Врелске реке и J – економски објекат (*horreum*?) северо-западно од утврђења.

С обзиром на ограничену површину ископавања и малу количину покретних археолошких налаза, истраживачи су на основу аналогije са тетрархијском палатом *Felix Romuliana* на Гамзиграду претпоставили да се на Врелу налази недовршено утврђење царске резиденције из тетрархијског времена. Геодетским и архитектонским снимањима констатовано је да се ради о фортификацији оријентисаној према странама света, основе у облику неправилног четвороугла и страна чије су димензије: 91 m на истоку, 98 m на југу, 92,5 m на западу и 91,5 m на северу. Измерене су само ширина северног бедема, чији је сегмент темељне зоне истражен у сонди 2/94, која износи 2,9 m, и ширина западног

бедема на простору западне капије, између октогоналних кула 1 и 2, која износи невероватних 5,3 m.

Тајна шаркаменског утврђења откривена је већим делом 1994–1996. године приликом ископавања грађевине са куполом, која се налази на око 250 m западно. Утврђено је да се ради о царском маузолеју, веома сличном царским гробницама поред консекративних хумки на брду Магура, источно од царске резиденције на Гамзиграду. Ова два маузолеја приписују се цару Галерију и његовој мајци Ромули, а настала су крајем III века (294–295. године) – у случају царице-мајке и почетком IV века (306–311. године) – за цара Галерија.

Маузолеј на Врелу има подијум квадратне основе, странице 10,5 m, који је био висок око 3 m изнад темељне зоне. На подијуму се налазила едикула маузолеја октогоналне основе, пречника око 5,5 m, сада девастирана. У средишту подијума налазила се крипта кружне основе, пречника 5,18 m, покривена зиданом куполом високом 2 m. Читав маузолеј зидан је кречним бетоном у техници *opus caementicium*, а фасада подијума и едикуле изграђена је од квадера плавичастосивог гранита (*opus quadratum*). Највеће изненађење представљало је откриће гробне јаме, укопане у живу стену у средишту

Налазиште Врело – Шаркамен, поглед са југоистока

Врело – Шаркамен, маузолеј царице-мајке

крипте, са остацима кремиране особе, и налаз сета златног женског накита у скривници у ниши уз темељ маузолеја, западно од гроба.

У маузолеју је похрањена колекција златног накита – три огрлице, две наушнице, три прстена, два украса за косу (салтелеоне), један листолики привезак и девет листова дијадеме од златног лима са утиснутим портретима тетрарха. Портрети утиснути са аверса златног новца, ауреуса, кованог у време прве тетрархије (294–305. године), идентификовани су на основу иконографије и натписа као два Диоклецијанова, један Констанција Хлора и, можда, један Галеријев. Накит припада луксузнијој јувелирској производњи из периода друге половине III века. Све ово упућује на чињеницу да је царица сахрањена у маузолеју почетком IV века, највероватније око 305/306. године.

Уз северну фасаду подијума призидан је жртвеник за либацију у виду зидане цеви правоугаоне основе, димензија 50 m x 70 m, а уз западну страну подијума налази се платформа од кречњачких бло-

кова повезаних оловним спојницама, димензија 3,6 m x 2,8 m – највероватније место за цареву порфирну статуу, чији су фрагменти откривени. Северно од маузолеја насута је хумка – тумул, пречника 14,5 m, сада очуване висине од 2,5 m, изнад 6 гробова спаљених покојника. Сахрањене особе биле су различитог пола и узраста, судећи по гробним прилозима – керамичким посудама, накиту, оружју и оруђу, а треба напоменути да су се у потпуности разликовали и типови гробних јама и њихове конструкције. Остаје нејасно у каквој вези је био тумул изнад тих гробова са маузолејом, осим чињенице да је настао у исто време када и царска гробница. На основу налаза, поменути гробови се могу датовати у крај III и прву половину IV века.

Због сличности са резиденцијално-меморијалним комплексом на Гамзиграду и Магури, утврђена резиденција и маузолеј на Врелу датују се у почетак IV века и приписују се тетрарху Максимину Даји (305–313. године), који је био сестрић цара Галерија. У том случају, у маузолеју су похрањени

кремирани остаци Галеријејеве сестре и Ромулине кћери, чије нам име није познато из историјских извора. Почетак изградње комплекса на Врелу може се сместити у годину 309/310. када се Максимин Даја самопрогласио за августа. Изградња је трајала највероватније до средине 313. године, када је Даја доживео пораз од његовог такмаца Лицинија и убрзо трагично преминуо.

Фрагменти порфирне скулптуре цара на трону нађени су на падини јужно од маузолеја и западно – на простору између меморијалног комплекса и касноантичке радионице (грађевина F). Осим седам већих делова (лево и десно раме, десно колело, лево стопало и делови трона), нађен је и велики број ситних, атипичних фрагмената. Нажалост, недостају делови главе статуе који би могли да открију идентитет императора.

Ископавања су открила и две грађевине од лаког материјала, које се на основу налаза фрагмената керамичких посуда могу датовати у IV век и почетак V века: објекат E, призидан уз западну фасаду куле 1 и објекат F, радионицу западно од маузолеја. Такође, делимично је истражена велика грађе-

вина J са пиластрима, северозападно од утврђења (*horreum* ?), као и део складишта на десној обали Врелске реке (објекат H), југозападно од палате, чије датовање није прецизно утврђено.

Истраживањима утврђења тетрархијске палате на Врелу током 2013–2016. године у целости су откривени југоисточна кула (кула 8), југоисточни угао унутрашњости утврђења и јужни бедем у дужини од 15 m, као и куле 1 и 2, које фланкирају западну капију. Ова ископавања су, донекле, изменила раније хипотезе о тетрархијској резиденцији на Врелу код Шаркамена.

Ископавање југоисточне куле (куле 8) у целости омогућило је сагледавање њене конструкције и функције. Кула је кружне основе, спољашњег пречника 16 m, а унутрашњег 9 m. Дебљина зида износила је 3,5 m, јер је планирано да кула достигне монументалну висину од 16–19 m. Она, највероватније, није завршена, јер ископавањима нису констатовани урушени остаци кровне конструкције. Супструкција пода куле је од кречног бетона, а делимично је очувано поплочање од опека. Југоисточна кула била је повезана са унутрашњошћу утврђења коридором

Врело – Шаркамен, златан накит пронађен у маузолеју царице-мајке

у коме се налазило јединствено, монументално приступно степениште, од 8 степеника поплочаних квадерима белог кречњака, којим се улазило у кулу, због пада терена ка југу. Са спољне стране кула 8 је ојачана са три контрафора, од којих је средишњи, јужни, ослоњен на живу стену. Кула 8 је зидана у техници *opus mixtum* од наизменично ређаних редова тесаника – белог и црвенкастожутог кречњака,

плавичастосивог гранита и зеленосивог андезита, и три реда опека, што је фасади давало колористички ефекат, а локалитету и оближњем селу име Шаркамен.

На улазу у коридор, у унутрашњости утврђења је квадратни простор који је старија истурена квадратна кула – ризалит утврђене виле или старије палате, чији се зидови пружају готово паралелно са

Врело – Шаркамен, истраживања југоисточног угла утврђења царске палате и куле 8; (доле лево) Софија Петковић на монументалном степеништу палате

источним и јужним бедемом палате, ка северу и ка западу од југоисточног угла. Поменути зидови сачувани су у темељној зони и у 1–2 реда камења изнад сокла и уклопљени су у основу нове тетрархијске палате. Треба напоменути да је из фазе градње царске палате, осим пода, у квадратној кули сачуван и старији под од опека, прекривен нивелационим слојем који се састоји од ситнијег грађевинског шута. Јужни зид старијег утврђења широк је око 1,2 m, односно 1,5 m у темељној зони. У самом југоисточном углу утврђења удаљен је 4,5 m од јужног бедема, док је у средишњем делу утврђења на 3,8 m од бедема (сонда с. 1/86, 94), што указује на то да је имао девијацију ка југозападу. Правац пружања јужног зида старијег утврђења (*villa rustica* ?) и различит начин градње од утврђења палате сведоче о старијој фортификацији, која се налазила на простору палате, а која је делимично срушена и уклопљена у нову фортификацију.

У југоисточном углу утврђења, између јужног бедема и поменутог зида старије фортификације, нижу се просторије, од којих су три истражене у потпуности, а четврта делимично:

– Просторија 1 је поменута старија квадратна кула – ризалит, у функцији предворја на улазу у кулу 8.

– Просторија 2 је софистицирано постројење за водоснабдевање (*castellum aquae divisorum*), које је добијало воду са запада кроз канал узидан у масу јужног бедема. Требало је да вода из просторије 2 кроз засвођен канал улази у унутрашњост утврђене палате, али тај систем никада није био довршен. Такође, на јужном бедему налазио се засвођен канал – преливник у правцу југа, односно Врелске реке.

– Просторија 3 има највеће димензије, а њена функција није јасна. У југоисточном и југозападном углу имала је дренажне канале и квадратне платформе од опека. Под је такође био од ређаних опека, а зидови су били обложени хидрауличким малтером, тако да се, можда, ради о некој врсти складишта или оставе.

– Просторија 4 ископана је само делимично, тако да се не може говорити о њеној функцији.

На сектору западне капије кула 1 је осмоугаоне основе, док је кула 2 осмоугаоне основе са спољне стране, а у унутрашњости је кружна. Спољашњи пречник ових кула износи око 15 m, а унутрашњи 9 m.

Осим тога, куле се разликују и по решењу улаза из унутрашњости утврђења. Кула 1 (јужна кула западне капије) имала је косу платформу, која је водила из мањег предворја у њену унутрашњост. Под куле је био израђен на исти начин као у кули 8, а остаци урушене кровне конструкције такође нису констатовани. Кула 2 (северна кула западне капије) имала је улаз у виду коридора, који се завршавао степеништем од 3–4 степеника. Под коридора, као и степениште били су поплочани опекама. Под куле 2 формиран је, највероватније, као код кула 1 и 8. На северном делу зида, изнад нивоа пода, налазио се зидани канал, квадратног пресека ($a = 0,44$ m), чија функција засада није јасна, јер је природни пад терена од севера ка југу, тако да није могао служити за одвод или дренажу.

Покретни археолошки налази из слојева који одговарају старијој фази изградње виле или млађој фази изградње палате потпуно недостају, што се може објаснити масивним насипањем и нивелацијом, с једне стране и интензивном ерозијом земљишта, с друге. Међутим, у кули 8, у просторији 3 и у кули 2 откривен је ниво накнадног насељавања са малобројним археолошким материјалом, углавном фрагментима керамичких посуда и животињских костију. Керамички материјал се може датовати у период од краја IV до VI века. Највероватније је током V–VI века околно рурално становништво у тренуцима опасности налазило прибежиште међу моћним зидовима палате. Тако је резиденција Максимиана Даје још једном заживела у рановизантијском периоду као *refugium*.

Софија ПЕТКОВИЋ

БИБЛИОГРАФИЈА: D. Srejić, M. Tomović, Č. Vasić, Šarkamen. Tetrarchial Imperial Palace, Starinar XLVII (1996), 231–236; M. Томовић, Ч. Васић, Врело – Шаркамен. Царска палата. Златни накит из маузолеја у Шаркамену, каталог изложбе, Народни музеј Београд, Музеј Крајине Неготин, Београд 1997; M. Tomović, I. Popović, B. Borić-Brešković, T. Cvjetičanin, S. Stefanović, A. Popović, Šarkamen (East Serbia): A Tetrarchic Imperial Palace. The Memorial Complex, ed. I. Popović, Monographs, Vol. 45, Archaeological Institute Belgrade 2005; M. Vasić, M. Tomović, Šarkamen (East Serbia): An Imperial Residence and Memorial Complex of the Tetrarchic Period, Germania 83–2 (2005), 257–307; С. Петковић, Г. Јањић, Врело – Шаркамен код Неготина, археолошка истраживања 2013. и 2014. године, Баштаник 17 (2015), 67–83.